

דף למנחה

ספר ירמיהו פרקים ו'-י'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ו' - תיאור האויב מצפון והמלחמה, והאשמת העם המסרב לחזור בתשובה

פרק ז' - הטעות ביחסו של העם אל המקדש

פרק ח' - תיאור העונש על ע"ז, וקינה על החורבן

פרק ט' - השקר והבגידה של העם, וקינה על החורבן

פרק י' - 'אפסות האלילים מול גדולת ה'; תיאור גלות ובקשת רחמים.

בפרקים אלה מתאר ירמיהו את המצב הרוחני הירוד של העם, אשר בעקבותיו יגיע החורבן, והוא אף מקונן על החורבן. העם מסרב לחזור בתשובה, עובד ע"ז ומתנהג בצורה שאיננה מוסרית, ויחד עם זאת ממשיך לבא אל המקדש ולהקריב קרבנות. בשיעור זה נתמקד בהתמודדות של ירמיהו עם התפיסה המוטעית של העם כלפי המקדש ועבודת הקרבנות.

לימוד מעמיק

מהו היחס הנכון למקדש ולקרבנות?

במספר מקומות בספר ירמיהו, מופיעה התמודדות עם התפיסה המוטעית של העם כלפי המקדש, ארון ה' והקרבנות. פרק ז' עוסק בכך באריכות ובהרחבה. נקרא יחד את החלק הראשון של הנבואה בפרק ז', וכל משתתף יסמן בצבע אחד משפט שמייצג את השקפת העם, ובצבע אחר משפט המייצג את השקפתו של ירמיהו. (הפסוקים מופיעים בדף המקורות כך שהמשתתפים יוכלו לסמן אותם. כאן סימנו בצבע סגול את השקפת ירמיהו ובצבע תכלת את השקפת העם. פס' ג-ד הם התמצית של שתי הדעות, וניתן לסמן רק אותם, אך בפסוקים הבאים מופיע פירוט והסבר של שתי ההשקפות)

(א) הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֵל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' לֵאמֹר:

(ב) עָמַד בְּשַׁעַר בַּיִת ה' וְקִרְאתָ שֵׁם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ:

שִׁמְעוּ דְבַר ה' כֹּל יְהוּדָה הַבָּאִים בְּשַׁעְרֵי הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה':

(ג) כֹּה אָמַר ה' עֲבֹאוּת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאִשְׁכַּנְהוּ אֲתָכֶם בְּמִקְוֵם הַזֶּה:

(ד) אֵל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֵל דְּבַרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הַמָּה:

(ה) כִּי אִם הֵיטִיב תִּיטִיבוּ אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם אִם עָשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ:

(ו) גֵּר יִתֹּם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשִׂקוּ וְדָם נָקִי אַל תִּשְׁפְּכוּ בְּמִקְוֵם הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִלְכוּ לְרַע לָכֶם:

(ז) וְשִׁפְנִיתִי אֲתָכֶם בְּמִקְוֵם הַזֶּה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם לְמִן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם:

(ח) הִנֵּה אֲתֶם בְּטֹחִים לָכֶם עַל דְּבַרֵי הַשֶּׁקֶר לְבַלְתִּי הוֹעִיל:

(ט) הִגְבַּת רִצָּח וְנֹאף וְהִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר וְקִטְר לְבַעַל וְהִלֵּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא יֵדְעֶתֶם:

(י) וּבִאֲתֶם וְעַמְדַתְּם לִפְנֵי בַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו וְאָמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֵת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה:

(יא) הַמְעַרְתֶּם פְּרִעִים הִיא הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אֲנֹכִי הִנֵּה רֹאֵתִי נְאֻם ה':

שאלה לדין:

לפי הפסוקים שסומנו, מהי ההשקפה של העם? נסו להבין מה ההיגיון העומד מאחריה? ומהי ההשקפה של ירמיהו?

ההשקפה של העם, כפי שהיא מוצגת בפסוקים אלה, היא בטחון מוחלט במקדש. העם חוטא בחטאים חמורים ביותר, ויחד עם זאת מגיע למקדש, מקריב קרבנות, וחושב שבכך הוא ניצל מהדין המגיע לו בעקבות החטאים. כלומר: העם מייחס משקל גדול לעבודת ה' במקדש לעומת מצוות אחרות.

ההשקפה של ירמיהו היא שיותר חשוב להיטיב את דרכיהם בתחומים האחרים: משפט, בין אדם לחברו, ועבודה זרה. תיקון המעשים הוא שיביא ל"ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ". כלומר: אם העם ייטיב את מעשיו הוא יוכל להמשיך לחיות בארץ. משמע מכך, שאם העם לא ייטיב את דרכיו, הוא עלול לגלות מן הארץ.

לאחר הצגה ראשונית זו, נעמיק בפסוקים ונבין מה עומד מאחורי ההשקפה של העם ומהי טענתו של ירמיהו.

חלק א - תוכחה על היחס למקדש ולקרבנות

פס' ד מתאר את ה"סלוגן" של העם: "היכל ה' היכל ה' היכל ה'". היכל הוא ארמון מפואר, ומבטא עצמה ונוכחות. בתנ"ך בדרך כלל הוא מתאר את בית ה', או ארמון מפואר של מלך (למשל, ארמון אחאב מתואר כ"היכל" במל"א כ"א). התייחסות מכובדת ועוצמתית למקדש היא לכאורה חיובית. אולם, הנביא טוען שהאמירה הזו היא "דברי שקר" שאסור לבטוח בהם. מדוע התייחסות העוצמתית למקדש והביטחון בו מהווים שקר בעיני הנביא?

בפס' ח-יא חוזר הנביא ומרחיב את השקריות שבטענת העם: ישנו פער גדול בין עבודת ה' במקדש לבין המצב הרוחני-מוסרי האמיתי של העם. העם חוטא בחטאים מוסריים ודתיים כבדי משקל (רצח, גנבה, ניאוף, שבעת שקר, וע"ז - כולם איסורים שנזכרים בעשרת הדברות), ויחד עם זאת מגיע למקדש ועובד את ה'. הסתירה שבין מעשיהם לבין עבודת המקדש היא השקר הגדול שאותו חושף הנביא. אך יותר מכך, הנביא טוען שהעבודה במקדש גורמת לעם לחטוא, מפני שאם הם חושבים שהמקדש והקרבנות מכפרים על מעשיהם הרעים, זה מאפשר להם להמשיך לחטוא, כפי שמפרש מצודות:

מצודת דוד לירמיהו ז', י:

אחר המעשים האלה תבואו אל ההיכל להתפלל שמה ותאמרו הנה בזה נצלנו מהעונש הראוי לבוא על מעשים כאלה: למען עשות - למען תשובו לחטוא ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה' סיבה ועזר לעשות התועבות בבוטחכם בו:

לעם אין צורך ומוטיבציה לתקן את מעשיהם כאשר הם בטוחים שהמקדש בכל מקרה יכפר עליהם ויגן עליהם. בהקשר זה, ירמיהו מכנה את המקדש "מערת פריצים". לפי רוב המפרשים, פריצים הוא כינוי לרשעים וקלי דעת. אולם, יתכן ש"פריצים" הם אנשים שופכי דם, כפי שניתן להבין מהפסוק: וְהוֹלִיד בֵּין פְּרִיץ שֶׁפֶךְ דָּם (יחזקאל י"ח, י). ואם כן, ירמיהו מכנה את המקדש "מערת רוצחים". זהו ביטוי חריף ביותר. מה פשר טענתו של ירמיהו? מסתבר שהייתה תפיסה שהמזבח מגן על רוצחים, ולכן אנשים שרצחו היו רצים אל המקדש ונאחזים בקרנות המזבח (כפי שעשה יואב - מל"א ב', כח). התורה מבהירה שהמזבח איננו מגן על רוצח במזיד: וְכִי יִזְד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מִמֶּסֶם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת (שמות כ"א, יג). אולם, ירמיהו מתאר מצאות שבה רוצחים מוצאים מקלט והגנה במקדש, ובכך גדל העוול המוסרי.

ירמיהו מתאר חברה מקולקלת ומעוותת מבחינה מוסרית ודתית, אשר ממשיכה להיאחז במקדש כמקום מבטחים, ובכך מכשירה את כל ההתנהגויות השליליות, ומחזקת ומאפשרת אותן. מרצח ועד עבודה זרה. ירמיהו זועק על כך לא רק בפרק ז', אלא במקומות רבים נוספים, למשל: בְּיָמֵים הָהֵמָּה נָאֵם ה' לֹא יִאֲמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית ה' וְלֹא יֵעֲלֶה עַל לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ בּוֹ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יֵעֲשֶׂה עוֹד: (ג', טז). ירמיהו מנבא שלעתיד לבא יבינו בני ישראל שארון ה' איננו העיקר, ולכן יפסיקו לסגוד לארון, ובמקום זאת יעבדו את ה', בצורה הנכונה.

שאלה לעיון:

ירמיהו מתאר תפיסה שהייתה רווחת בעם. האם אתם מכירים סיפורים נוספים בתנ"ך שמהם עולה התפיסה של העם שהמקדש, כליו, ועבודתו, הם בעלי כח לכפר, להגן ולהציל?

זוית אישית:

חישבו על סיטואציות בחיים בהן אנחנו מעדיפים להתלות ב"כלי", או בגורם חיצוני כ"מושיע", במקום לעשות שינוי או תיקון פנימי אמיתי. מה גורם לנו לעשות זאת?

(זה יכול להיות גם בדברים פשוטים כמו: לקחת אקמול במקום לנוח, או לקחת תרופת הרגעה במקום לטפל במקור המתח, וכמובן יכול להגיע גם לדברים יותר משמעותיים, כגון: לתלות כשלון בגורמים חיצוניים, או באנשים אחרים, וכן הלאה...)

בפרק ז' ירמיהו מפנה את העם להתבונן באירועים שהתרחשו במשכן שילה: **כִּי לָכוּ נָא אֶל מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שָׁכַנְתִּי שָׁמַי שָׁם בְּרֵאשׁוֹנָה וְרָאוּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רַעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוּתְכֶם אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה... וְעָשִׂיתִי לְבַיִת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אֲתֶם בֹּטְחִים בּוֹ וְלִמְקוֹם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וְלֵאבֹתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁלּוֹ: וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל פָּנָי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת כָּל אֲחֵיכֶם אֶת כָּל זֶרַע אֶפְרָיִם: (ז', יב-טו).** בפסוקים אלה ירמיהו מתאר את חורבן שילה, דבר אשר עד כה לא נזכר במפורש. אמנם בסיפור של מלחמת אבן העזר מסופר על לקיחת ארון ה' בשבי הפלשתים, ועל מות עלי ובניו, אך לא נזכר חורבן המשכן. אנו למדים על כך בעקיפין מן העובדה שלאחר מכן לא מוזכרת עוד שילה כמקום המשכן, ועבודת ה' מתבצעת במקומות אחרים (בית אבינדב בגבעה; נוב; גבעון). והנה ירמיהו אומר במפורש ששילה חרבה בעקבות העוונות של הכוהנים והעם (**על סיפור חורבן שילה והיחס לארון ה' באותה עת לחצו כאן**). ירמיהו קורא לעם ללמוד את הלקח הראוי מכך: במובן הכי פשוט - בית ה' עלול להיחרב. במובן היותר עמוק - ישנה תלות בין מעשי העם לבין שכינת ה' במקדש או על ארון ה'. המקדש וארון ה' מתפקדים כמקום לשכינת ה' בקורלציה ישירה למצבו הרוחני האמיתי של העם. על כך ראה **בסרטון מאת ד"ר יושי פרנ'ון**. דברי ירמיהו על חורבן שילה מתחזקים ע"י העובדה שהוא עצמו שריד לכהני בית עלי, אשר גורשו מן הכהונה בעקבות חטאיהם (על כך **ראה בשיעור הקודם**).

נשים לב שירמיהו לא המציא את התפיסה הזו כלפי המקדש. כאשר שלמה בנה את המקדש ה' הבהיר לו שהשראת השכינה במקדש תהיה תלויה במעשי העם: **אִם שׁוֹב תִּשְׁבוּן אֲתֶם וּבְנִיכֶם מֵאַחֲרַי וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֻקֵּי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם וְהִלַּכְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהִכְרַתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשְׁמִי אֲשַׁלַּח מֵעַל פָּנָי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁלַל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל הָעַמִּים: וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עָלְיוֹן כָּל עֵבֶר עָלָיו יִשָּׂם וְשָׂרָק וְאָמְרוּ עַל מַה עָשָׂה ה' כָּכָה לְאַרְץ הַזֹּאת וּלְבַיִת הַזֶּה: וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם (מל"א ח', ו-ט).**

השלב הבא שירמיהו מבהיר לעם, בדומה לדברי ה' לשלמה, הוא שמעשיהם משפיעים לא רק על השראת שכינת ה' במקדש אלא גם על ההשתכנות של העם בארץ, ובמקרה שהם לא ישפרו את מעשיהם, הם לא ישכנו בארץ. כפי שאומרת התורה במפורש: **הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרָה אִף ה' בְּכֶם וְעָזַר אֶת הַשָּׂמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם (דברים י"א, טז-יז).**

בהמשך פרק ז' עוסק ירמיהו בקרבנות: **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל זְבָחֵיכֶם וְאָכְלוּ בִשָּׂר: כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אַבֹּתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל דְּבַרִּי עוֹלָה וְזֹבַח: כִּי אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אֹתְכֶם לֵאמֹר שְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאֲתֶם תִּהְיוּ לִי לְעַם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל הַדְרָךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יֵיטֵב לָכֶם: (ז', כא-כג).** ירמיהו מדגיש שעיקר עבודת ה' הוא שמיעה בקול ה' והליכה בדרכיו, ולא עבודת הקרבנות. ירמיהו מקצין את דבריו עד כדי האמירה שכביכול ה' לא ציווה על קרבנות, ושארין צורך בהם כלל. ומסביר רד"ק:

רד"ק לירמיהו ז', כב:

...כי עקר המצוה לא היתה על דברי עולה זבח אלא שמעו בקולי והייתם לי לעם, ובזה התנאי נתן להם התורה, ואין בכל עשרת הדברים שהם כלל התורה כלה זכר עולה זבח. ואף כשידבר על הקרבנות לא צוה להם שיקריבו קרבן אלא "אדם כי יקריב מכם קרבן" - אם יעשה מדעתו יהיה כך וכך. והתמידים שצוה בהם הוא לכבוד הבית והיו באין לצבור. אבל ליחידים לא צוה להקריב קרבן, כמו שצוה ליחידים לעשות משפט ושאר המצוות, ולא צוה ליחיד לעשות קרבן אלא אם כן יחטא בשוגג...

כלומר: הקרבנות אינם נכללים במצוות הבסיסיות וההכרחיות, חלק מהקרבנות הם קרבנות נדבה, שה' לא ציווה להביאם אלא ציווה רק על האופן בו צריך להקריבם במקרה שהאדם מעוניין בכך. רק כאשר האדם חוטא בשוגג, יש עליו חובה להביא קרבן.

ירמיהו איננו בודד במערכה. נביאים רבים, לכל אורך הדורות, יצאו באמירות דומות. כך אומר שמואל לשאול לאחר המלחמה בעמלק, בה הפר שאול את ציווי ה' להכרית את עמלק: **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲחִפְּץ לְהַ' בְּעֵלֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל ה' הִנֵּה שֹׁמֵעַ מִזְבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:** (שמו"א ט"ו, כב); וכך מוכיח ישעיהו את העם על תפיסתם המעוותת: **לְמַה־לִּי רַב־זְבָּחִיכֶם יֹאמֶר ה' שְׂבַעֲתֵי עֲלֹת אֵילִים וְחֶלֶב מְרִיאִים וְדָם פְּרִים וּכְבָּשִׂים וְעִתּוּדִים לֹא חִפְּצָתִי: כִּי תִבְאוּ לְרֵאוֹת פָּנַי מִי־בִקְשׁוּ זֹאת מִיָּדְכֶם כִּמֹּס חֲצָרִי: ... חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח נְלֵאִיתִי נְשָׂא: ... יָדִיכֶם דְּמִים מְלֵאוּ: דַּחְצוּ הַזְּכוּ הַסִּירוּ רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינַי חֲדְלוּ הֲרַע: לְמָדוּ הֵיטֵב דַּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוֹ חֲמוּץ שִׁפְטוֹ יִתּוֹס רִיבוֹ אֶלְמָנָה:** (ישעיהו א', יב-טז).

עוד על שאלת היחס לקרבנות ראה ב**פוסט מאת הרב יהודה שביב**, וב**סרטון מאת הרב ד"ר שוקי רייס**. [לחץ כאן לפוסקים ולמאמרים נוספים בנושא היחס לקרבנות.](#)

חלק ב - תגובת העם

שאלה למחשבה

כיצד לדעתכם יגיב העם לנבואותיו של ירמיהו על חורבן המקדש?

אם בימינו היה קם איש רוח ומזהיר שמדינת ישראל עלולה להיחרב בעקבות הבעיות הרוחניות והמוסריות הקיימות בה. כיצד אנו היינו מגיבים?

המאבק החוזר ונשנה של הנביאים לאורך כל הדורות, משמואל עד מלאכי, כנגד התפיסה המוטעית של הקרבנות והמקדש, מעידה על כך שהתפיסה הזו הייתה מושרשת חזק והיה קשה לשנות אותה. הקושי הגדול היה בעיקר מפני שזו תפיסה דתית-רוחנית, המעמידה את בית ה' ואת עבודת ה' במרכז. קשה להתעמת מול תפיסה כזו, במיוחד לאור העובדה שהאלטרנטיבה שמציע הנביא מפחיתה לכאורה מקדושתו של המקדש. כאשר הנביא בא ואומר שהמקדש יכול להיחרב ושהקרבנות אינם רצויים, קשה לעם לקבל זאת והם רואים בכך פגיעה בקודש.

בנוסף לכך, דרישת הנביא היא תובענית מאד - לעשות שינוי, תיקון משמעותי במחשבה ובמעשים. הרבה יותר קל לחיות בלי הדרישה המוסרית-רוחנית הגבוהה, ולהסתפק בהקרבת קרבנות מדי פעם.

ואכן, בפרק כ"ו אנו עדים לתגובה קשה של העם לנבואות ירמיהו בעניין המקדש. (כדאי לקרא את פרק כ"ו). יתכן שהסיפור בפרק כ"ו קשור באופן ישיר לפרק ז', מאחר ובשניהם מתואר שירמיהו עומד במקדש ומנבא על חורבנו, והנבואה בפרק כ"ו נשמעת כתימצות של הנבואה בפרק ז': **...עֲמֹד פְּחָצַר בַּיִת ה' וְדַבַּרְתָּ עַל כָּל עַרְי יְהוּדָה...אוֹלֵי יִשְׁמְעוּ וַיִּשְׁבּוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה וְנַחֲמָתִי אֶל הֲרַעָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי חָשִׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם: וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אֵם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְלַכֵּת בְּתוֹרָתִי...וְנִתְּתִי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה כְּשִׁלְהָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶתֵּן לְקַלְלָה לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ: (כ"ו, ב-ו).** בפרק ז' מתואר תוכן הנבואה בפירוט, ואילו פרק כ"ו מתמקד בסיפור הסיטואציה שבה הנביא אומר את הנבואה הקשה במקדש, ובעיקר - מתאר את תגובת העם לדברי הנבואה: ירמיהו מועמד למשפט, ומואשם

בנבואת שקר. כלומר: העם איננו מוכן לשמוע שיכולה להיות תפיסה אחרת כלפי המקדש. מבחינתם, מי שאומר שהמקדש יכול להיחרב הוא נביא שקר. כתגובה, מבהיר ירמיהו שנבואתו אמת, מאת ה', ואיננה פוגעת בקדושת המקדש אלא להפך: מיועדת ליצור שינוי אשר יאפשר את המשך קיומו של המקדש.

לא נלמד את כל פרטי הסיפור, אך נשים לב לכמה פרטים מעניינים: בנבואה בפרק ז' ירמיהו האשים את העם בהפיכת המקדש ל"מערת פריצים" - מקום שמגן על רוצחים ומאפשר שפיכת דם נקי. אם העם יממשו את איומם

ויהרגו את ירמיהו, כפי שהם מאיימים לעשות בפרק כ"ו, הם ימחישו בדיוק את מה שירמיהו אמר. בכך הם יגרמו במו ידיהם להתממשות הנבואה.

במהלך המשפט מובאים שני תקדימים. התקדים הראשון - מיכה המורשתי היה נבא בימי חזקיהו מלך יהודה... ציון שָׁדָה תַּחֲרַשׁ וַיְרוּשָׁלַיִם עַיִים תִּהְיֶה וְהָר הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעַר: הַהֶמֶת הַמִּתְהַו חֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכָל יְהוּדָה הֲלֹא יֵרָא אֶת ה' וַיַּחַל אֶת פְּנֵי ה' וַיִּנָּחֵם ה' אֶל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֲשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ: (כ"ו, יח-ט). הסיפור על מיכה המורשתי וחזקיהו מלך יהודה מלמד שבעבר היו נבואות אמת שטענו שהמקדש יכול להיחרב. כלומר: מהתקדים של מיכה ניתן ללמוד שירמיהו הוא נביא אמת. בנוסף לכך, התקדים מלמד שנבואת החורבן איננה גזירה סופית אלא אמורה להוביל תהליך של תיקון ושינוי, שדווקא הם אלה שימנעו חורבן, כפי שקרה בימי חזקיהו. וכמובן, התקדים מראה דוגמה להתייחסות אחרת לנביא: אפשר להתייחס לדבריו ברצינות ולעשות שינוי שימנע את גזירת החורבן. אין טעם להרוג את הנביא, כי הריגת הנביא לא תוביל להסרת הנבואה, אלא אולי אפילו להפך, תגרום להתגשמותה.

התקדים השני - וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריהו בן שמעיהו מקרית היערים וינבא על העיר הזאת ועל הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו: וישמע המלך יהויקים... ויבקש המלך המיתו וישמע אוריהו וירא ויברח ויבא מצרים: וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים... ויוציאו את אוריהו מצרים ויבא אלו המלך יהויקים ויבדו בחרב וישלחו את נבלתו אל קברי בני העם: (כ"ו, כ-כג). תקדים זה התרחש בזמן קרוב מאד לזמן נבואתו של ירמיהו, שנאמרה אף היא בימי יהויקים. התקדים הזה מלמד שבימי יהויקים היתה התייחסות עוינת מאד כלפי הנביאים. הצלת ירמיהו ע"י אחיקם בן שפן לא הייתה פשוטה כלל וכלל.

זוית אישית:

יהויקים המלך וכל העם אינם מוכנים לשמוע ביקורת ואינם מסוגלים לעשות שינוי תפיסתי. עד כמה אנחנו פתוחים לשמוע ביקורת, לקבל אותה בהבנה ולעשות שינוי? באילו סיטואציות או תחומים אנחנו מוכנים לעשות שינוי? ובאילו מקרים אנחנו "נעולים" על התפיסה שלנו ולא מוכנים להשתנות? מה הדבר אשר מאפשר להקשיב לביקורת ולהשתנות בעקבותיה? להרחבה, ניתן לקרא [מאמר העוסק באפשרות לקבל ביקורת.](#)

לאור הביקורת הנוקבת של הנביאים על התפיסה המוטעית של העם לגבי עבודת המקדש והקורבנות, עולה שאלה נוקבת - האם אנחנו מצפים להקמת המקדש ולחידוש עבודת הקרבנות? או שמא אנחנו חוששים שזה דווקא עלול לדרדר את המצב הרוחני והמוסרי, כפי שקרה בימי ירמיהו?

נבואת זכריה משתמשת באותו ביטוי שירמיהו משתמש - "היכל ה'", אך במובן חיובי: וְאָמַרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת לֵאמֹר הֲנֵה אִישׁ צִמַח שָׁמוֹ וּמִתְחַתָּיו יִצְמַח וּבְנֵה אֶת הַיֵּכָל ה': וְהוּא יִבְנֶה אֶת הַיֵּכָל ה' וְהוּא יֵשֵׁא הוּד וַיִּשָׁב וּמִשָּׁל עַל כְּסֵאוֹ וְהָיָה כִּהְנֵן עַל כְּסֵאוֹ וְעֵצַת שְׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם: וְהָעִטְרוֹת תִּהְיֶה לְחֶלֶם וּלְטוֹבִיָּה וְלִידְעָה וּלְחַן בֵּן צַפְנִיָּה לְזַכְרֹן בְּהֵיכַל ה': וְיִרְחֻקִים יִבְאוּ וּבְנֵי בְּהֵיכַל ה' וַיִּדְעַתְּ כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנֵי אֱלֹהִים וְהָיָה אִם שָׁמוּעַתְּ שָׁמְעוּן בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם: (זכריה ו', יב-ט). בשנות הגלות המרובות, עם ישראל ילמד להתקרב אל ה' ללא מקדש, ללא קרבנות, ללא אמצעים חיצוניים. לאחר מכן יהיה ניתן לבנות את היכל ה' בצורה המתקנת, ולעבוד בו את ה' בצורה נכונה, מתוך עשיית צדקה ומשפט. הרב קוק מבאר, שבגאולה שלנו, כשיבנה המקדש, יהיו הקרבנות במציאות גבוהה יותר מזו שהיתה בזמן הנביאים.

הוא עומד על כך שישעיהו מדגיש שהמטרה העיקרית של בית המקדש היא להיות "בית תפילה": וְהִבְיֵאוּתִים אֶל הַר קְדָשִׁי וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים (ישעיהו נ"ו, ז).

הרב קוק, אוצרות ראייה ב-ג 758:

יהיה ביתי בית תפילה לכל העמים במקום בית זבח, וכדי לבוא אל המטרה של היות ביתי בית תפילה, ישמשו הקרבנות שיהיו גם הם לרצון בהיותם מכשירים מעלים ומקרבים אל התכוונה הרמה הרצויה, ושמתים בבית תפילתי, השמחה הנעוצה בהמגמה האחרונה. אמנם לתעודות אנושיות רמות כאלה, תביא את הדורות הבאים, רק השמיעה בקול ה'.

הרב קוק מבהיר שהמקדש העתידי ייבנה כאשר עם ישראל יהיה בדרגה רוחנית גבוהה יותר מאשר בעבר. בימי המקדש הראשון העם היה נתון להשפעה תרבותית אלילית, המגשימה את עבודת האל. לעתיד לבא, לאחר שהעולם יגיע ליכולת של עבודת האל בצורה מופשטת, המקדש יתפוס את המקום הנכון מבחינה רוחנית, ויהווה מרכז רוחני לתפילה, מתוך תיקון מוסרי ורוחני.

סיכום

ירמיהו מוכיח את העם על התפיסה הדתית המעוותת הרואה את המקדש (וכן את הארון, המזבח, ועבודת הקרבנות) כבעל כח להגן על העם בכל מצב. תפיסה זו שורשה בתפיסה האלילית לפיה הפולחן מרצה את האל וגורם לו לעשות כרצון האדם. בעקבות התפיסה הזו, החטאים והעיוותים המוסריים הלכו והתגברו, מפני שהעם לא ראה צורך לתקנם כל עוד יש מקדש שמכפר ומחפה על הכל. התפיסה המעוותת הייתה הבעיה הראשונית של העם. הבעיה השנייה הייתה בחוסר היכולת של העם ושל מנהיגיו לשמוע ביקורת. הם היו מקובעים בתפיסה שהושרשה אצלם כל כך חזק עד שלא היו מסוגלים עוד לשנות את צורת החשיבה. וכך, גם כאשר הגיע נביא ודיבר אליהם בשם ה' הם לא היו מסוגלים להבחין באמת שבדבריו, ולא שמעו לו ואף טענו שהוא נביא שקר והתנכלו לו. אנו מצפים שלעתיד לבא, יהיה תיקון של מצב זה, והמקדש ייבנה מתוך תפיסה מופשטת נכונה יותר של עבודת ה'.

להרחבה

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ז'-ח'](#)

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ט'-י'](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר חזי כהן על נבואת ירמיהו על חורבן המקדש](#)

[שיעור מאת הרב דוד סבתו על היחס למקדש](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר ברוך קהת על היחס למקדש בנבואות ירמיהו ויחזקאל](#)

[שיעור מאת הרב יעקב אריאל על היחס לארון ה'](#)

[שיעור מאת הרב יובל שרלו על יחס הנביאים לקרבנות](#)

[מאמר מאת הרב דוד סבתו על היחס למקדש](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בחווית הנבואה של ירמיהו.